

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2565

การบริหารสถานศึกษาสู่ความยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม
The administration of educational institutions to wards sustainability
According to Buddhism Principles

นิรชา อภิชาติ¹, วรกฤต เกื่อนช้าง²
 Niracha A-pichat¹, Worrakrit Thuenchang²

บทคัดย่อ

หลักพุทธธรรมกับการบริหารสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษาอันประกอบด้วยหลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม อีกทั้งยึดตามเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนทุกช่วงวัยในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม โดยนำยุทธศาสตร์ชาติมาเป็นกรอบความคิดสำคัญในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ การพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนโดยนำแนวทางการพัฒนาตามแนวทางหลักพุทธธรรม มุ่งให้เกิดการพัฒนาจากภายในตัวบุคคล ประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และความรู้ไปพร้อมกับการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องปฏิบัติให้ครบชุดอย่างประสานกลมกลืนกันเป็นหลักบูรณาการเพื่อให้สังคมดำเนินอยู่อย่างสงบสุข ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการนำวัฒนธรรมเข้ามาใช้ในกิจกรรมการพัฒนา นอกจากนี้ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา และได้รับการเรียนรู้ในระดับพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยแท้จริง ความสอดคล้องกันระหว่างการพัฒนาตามหลักพุทธปรัชญากับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นคำนึงถึงข้อเสียหรือผลกระทบที่ตามมาจากการผลิตและการบริโภคทั้งเศรษฐกิจศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพอเพียง มีศีล สมานธิและปัญญา กระบวนการที่มีศีลธรรมไม่เอาเปรียบ ไม่เบียดเบียนกันมีการแบ่งปันให้กับผู้ที่ด้อยกว่า ดังเช่นเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องมี คุณธรรมตอบสนองความจำเป็นทางวัตถุในปริมาณที่มนุษย์จะต้องได้รับการบำบัดดูแลอย่างเสมอภาค

คำสำคัญ : หลักพุทธธรรม,การบริหารสถานศึกษา

Abstract

Principles of Buddhism and School Management towards Sustainability Adhere to the main principles of education management, which consists of the principles of education for all. Principles of education management for equality and inclusiveness Philosophy of Sufficiency Economy and the principle of participation of all sectors of society and adhere to the goal sustainable development To improve the quality of people of all ages in changing the country's demographic structure Income distribution inequality and environmental crisis by applying the national strategy as an important conceptual framework in the preparation of national education

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail : Niracha2910@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานที่ปรึกษาคุณุณินิพนธ์และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

plans Sustainable education development by adopting the development guidelines according to Buddhist principles. Aim for development from within the person. It consists of behavior, mind and knowledge along with the implementation of the Dharma teachings of the Buddha. The complete set of practices must be carried out harmoniously as the principle of integration in order for the society to live in peace. Therefore, development must be carried out in parallel with the development of the environment, giving importance to the introduction of culture into development activities. In addition, people must participate in education. and learned at the basic level for truly sustainable development.

Keyword: Buddhist principles, School administration.

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความประพฤติ มารยาททางสังคม และคุณธรรมของบุคคลในสังคม หากบ้านเมืองใดให้การศึกษาคิดที่แก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนเหมาะสมครบทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด สถานศึกษาจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตอบสนองสังคมโลกได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตราที่ 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาโดยยึดหลักตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การบริหารดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเปรียบเสมือนหางเสือเรือที่จะนำพาสถานศึกษาให้ก้าวไปในสู่เป้าหมายของสถานศึกษาและสนอง นโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์การในยุคการแข่งขันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้คุณลักษณะที่สำคัญคือ วิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์เป็นอันดับหนึ่ง วิสัยทัศน์และกลยุทธ์และต้องเป็นผู้มีคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำสถานศึกษาสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างยั่งยืน

พุทธธรรมเป็นหลักพื้นฐานของชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทยนำมาเป็นหลักเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฐิเพื่อสันติสุขของคนในสังคมจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเพราะโรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ให้แก่เด็กทุกคนใช้หลักความมีคุณธรรมจริยธรรมย่อมจะนำให้บ้านเมืองรุ่งเรืองและประชาชนสันติสุข หลักพุทธธรรมของพระพุทธองค์ไว้เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้เลือกสรรมาใช้ตามความเหมาะสมในทุกเรื่อง หมวดธรรมที่ประยุกต์ใช้ให้เป็นรากฐานคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนได้ แก่คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน การบริหารที่จะประสบความสำเร็จนั้น ต้องใช้ความรู้คู่คุณธรรม จะส่งผลต่อการบริหารการศึกษาและการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน³ สถานศึกษาจึงควรนำหลักธรรมทาง

³ ฉันทนา จันทร์บรรจง, **หลักบริหารการศึกษา**, กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2541.

พระพุทธศาสนายึดถือปฏิบัติคือสัปปุริสธรรม 7 หลักอิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 มาใช้ ในการบริหารราชการ การบริหารสถานศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

การบริหารสถานศึกษา

ความหมายของ การบริหาร (Administration) หมายถึง แบ่งกัน กระจายการบริหาร จึงหมายถึงการ แบ่งงานกันทำให้โดยทั่วถึงกันมีผู้บริหารเป็นผู้คอยติดตามดูแลเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี⁴ การบริหารยังหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยการบริหารว่าเป็นกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งประกอบด้วยชุดกิจกรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ มักจะเกี่ยวข้องกับ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สมศักดิ์ คงเที่ยง ได้ให้ ความหมายการบริหาร หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายๆอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม⁵ การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลปะในการจัดกิจกรรมและ แบ่งหน้าที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติโดยอาศัยทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจนเกิดผล สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มี บทบาทสำคัญที่สุดต่อการจัดการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการบริหารสถานศึกษาอันเป็น หน้าที่ความรับผิดชอบของตน ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ขอบข่ายและความสำคัญของการ บริหารงานโรงเรียนเพื่อให้ดำเนินงานได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การ บริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการ และการเงินการบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา งานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน⁶ และการบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้ กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสมผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้อง ปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ 1) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุง การศึกษาในโรงเรียนหรือบริหารงาน วิชาการ 2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน 3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและ การประชาสัมพันธ์โรงเรียน 4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงินและการให้บริการ 5) บริหารงาน กิจการนักเรียน “การบริหารสถานศึกษา” ยังหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนา สมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้านนับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยม ตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัย ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิต อยู่

การบริหารการศึกษา กับหลักพุทธธรรม

การบริหารการศึกษา กับหลักพุทธธรรม เป็นการบูรณาการหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือการเพียร พยายามขัดเกลาจิตตนด้วยการเพิ่มปัญญาวิชาอันเป็นตัวความรู้ให้สามารถบริหารตนได้มากพอสมควรที่จะเข้าไปมี ส่วนในการบริหารคนอื่นจากคนหนึ่งไปถึงหลายๆ คนจนถึงบริหารองค์การต่างๆ ที่ถ้ามองในแง่ของความจริง แล้ว

⁴ จรัส อติวิทยากรณ์, ผู้บริหารยุคใหม่, ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ทักษิณ สงขลา, 2551.

⁵ สมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

⁶ กิติมา ปรีดีติลล, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, กรุงเทพฯ : อักษรพิพัฒน์, 2542.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2565

การบริหารทุกอย่างต้องเริ่มที่การบริหารตนมาก่อนทั้งนั้นการบริหารองค์การตลอดถึงประเทศชาติ การทำงานประสานงานร่วมแรงร่วมใจกันในการทำหน้าที่ป้องกันบำบัดบำรุงรักษาองค์การของคนที่ศึกษาฝึกหรืออบรมตนมาดีแล้วนั่นเอง การบริหารองค์การจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนเป็นจำนวนมากที่ฝึกปรือกันมาในด้านต่างๆ จนเกิดความรู้ความคิดความสามารถคุณธรรมเหมาะสมที่จะทำงานในฐาณะนั้นๆ⁷ การบริหารการศึกษาับหลักพุทธธรรมเป็นการบริหารที่ต้องอาศัยการบริหารด้วยสติปัญญา การบริหารอิงหลักธรรม ใช้สติปัญญาเมื่อผิดพลาด มีอุคตคติเห็นถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาได้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมายเป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่

หลักสัปปุริสธรรม 7

หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่าหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มีได้มุ่งหวังกำไรหรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรลุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสศกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหารของผู้บริหารเพื่อสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการศึกษาและพัฒนามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพใน ดังนี้

1.ธัมมัญญู รู้จักเหตุ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น เห็นเหตุการณ์อะไรก็ตามแต่ก็จะรู้ได้ว่าเกิดจากเหตุอะไร เป็นต้น

2.อตัลัญญู รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ คือรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เกิดผลได้จริง

3.อัตตัญญู รู้จักตน เป็นผู้รู้จักตนคือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4.มัตตัญญู รู้จักประมาณ เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คุณาสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาชญา และในการเก็บภาษี เป็นต้น

5.กาลัญญู รู้จักกาล เป็นผู้รู้จักกาลคือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น แบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

6.ปริสัณญู รู้จักบริษัท เป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7.บุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน บุคคลลัญญูตา หรือ บุคคลปโรปรัญญูตา เป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม รู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

⁷ พระเทพดิลก, การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2553), หน้า.....

หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 ว่าเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จมี 4 ประการ ได้แก่⁸

1) ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ทำ หมายถึงงานที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ตนชอบ เป็นความชอบหรือความพอใจที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับงาน แต่คนเราไม่ได้มีโอกาสทำงานที่ตนชอบเสมอไปงานในหน้าที่และงานที่จำเป็นต้องทำก็มีอยู่มาก งานเช่นนี้ถ้าไม่มีความชอบมาแต่เดิมก็ต้องสร้างความชอบความพอใจหรือแรงจูงใจในการทำงานขึ้น ความพอใจหรือแรงจูงใจนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ถ้าได้ศึกษาให้รู้งานนั้นอย่างละเอียดวิธีทำงานและจุดหมายของงานนั้นเป็นอย่างดีแล้วเมื่อสร้างความพอใจในงานได้และลงมือทำงานก็เท่ากับงานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง

2) วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันทำงาน วิริยะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะดังนั้น การจะขยันหมั่นเพียรทำงานให้สำเร็จได้ต้องสร้างฉันทะให้มาก นอกจากฉันทะแล้วสิ่งเสริมแรงก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างวิริยะ สิ่งเสริมแรง ได้แก่ รางวัล ของตอบแทน คำชม เป็นต้น การมีเพื่อนคอยให้กำลังใจและการมองเห็นความสำเร็จเป็นขั้นๆ สิ่งเสริมแรงเหล่านี้จะช่วยให้มีความขยันหมั่นเพียรมากขึ้น

3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ หรือฝึกฝนในการนั้นเสมอ ตรวจสอบแล้วงานได้ทำไปแล้วเท่าไร ยังเหลือเท่าไร จึงจะสำเร็จ ในการทำงานมีอุปสรรคหรือข้อบกพร่องอย่างไร หรืองานนั้นทำไปได้อย่างราบรื่น จิตตะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะและวิริยะ ถ้ามีความพอใจมาก ความขยันมากความเอาใจใส่ก็มากตามเป็นการมุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลและกระบวนการทำงาน วิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่าการทำงานบกพร่อง หรือผิดวัตถุประสงค์ก็จัดการแก้ไข ความบกพร่อง และทำงานให้ตรงวัตถุประสงค์ก็อย่างหนึ่งก็พิจารณาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนงานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ อย่างไร เป็นผลที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลไม่พึงปรารถนาก็จัดการแก้ไข

พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นธรรมประจำใจและปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์โดยชอบ เป็นคุณสมบัติประจำใจสำหรับผู้ใหญ่ โดยมุ่งธรรมสูงส่งดุจพรหม

- 1) เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาความสุขแก่ทุกชีวิต ประสานโลกให้อบอุ่นร่มเย็น
- 2) กรุณา ความสงสารใฝ่ใจในอันจะรับรู้ความเดือนร้อนแทนคนอื่นเหมือนทุกข์ของตน
- 3) มุทิตา ความยินดี พลอยชื่นชมยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ
- 4) อุเบกขา ความวางใจ เป็นกลาง ปล่อยใจวางเฉย เห็นเป็นธรรมดาของโลก

การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียน ต้องมีภาวะผู้นำคือ มีความสามารถในการชักจูงผู้อื่นให้ความร่วมมือร่วมใจและสามารถดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้ผู้นำจึงต้องมีความรอบรู้ทั้งเรื่องคนทั้งเรื่องงาน ผู้นำต้องมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็นตัวอย่างของผู้ได้บังคับบัญชาสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานรู้จักวางงานให้ถูกคน วางคนให้ถูกงาน เป็นต้น

⁸ อมร โสภณวิเชษฐวงศ์และ กวี อิศริวรรณ, หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส018- ส019 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2535), หน้า 102-103.

สรุปท้ายบท

หลักพุทธธรรมกับการบริหารสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร ตามแนวพุทธธรรม นักการศึกษาและนักบริการให้ ความสนใจมากขึ้นโดยเฉพาะการพัฒนาผู้บริหารที่ เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน ตลอดจน กระตุ้นให้ผู้ได้บังคับบัญชาอยู่ร่วมกันอย่างมี ความสุข มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงาน ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่าง ยั่งยืน โดยยึดหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สังคมยอมรับมาใช้บูรณาการในการบริหาร สถานศึกษาเพราะการบริหารสถานศึกษานั้นถือ เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสังคมโลกได้ พุทธศาสนาเป็นศาสนา แห่งปัญญาและการปฏิบัติหลักคำสอนทั้งหลายใน พระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึงหลักความเป็นจริงตามกฎธรรมชาติทั้งนี้ หลักพุทธธรรม ในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักศีลธรรม และ จริยธรรม มุ่งเน้นให้รู้เท่าทันความจริงของโลก และชีวิต ในปัจจุบันโดยเฉพาะการบริหารงานตามแนวพุทธธรรมเป็นการใช้หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาบริหารทั้งในด้านการบริหาร ตนเองของผู้บริหาร ผู้บริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีถ้ามีหลักธรรม 3 ประการ ดังที่ กล่าวไว้ได้แก่ 1) หลักสัปปุริสธรรม 7 2) หลักอิทธิบาท 3) หลักพรหมวิหาร 4 ดังนั้นหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใช้ในการบริหารจัดการและดำเนินการย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ยั่งยืนต่อตัวบุคคลและสถานศึกษาอย่างยั่งยืน⁹

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 – 2579, กรุงเทพมหานคร :สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,2560.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- ฉันทนา จันทน์บรรจง, **หลักบริหารการศึกษา**, กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2541.
- จรัส อติวิทยากรณ์, **ผู้บริหารยุคใหม่**, ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา, 2551.
- สมศักดิ์ เค่งเที่ยง, **หลักการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- กิติมา ปรีดีติติก, **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น**, กรุงเทพฯ : อักษรพิพัฒน์, 2542.
- พระเทพดิลก, **การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2553.
- อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์และ กวี อิศริวรรณ, **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส018- ส019 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,2535.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต),**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

⁹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต),**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 12. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546).